

Bu Sayıda...

Tefekkür dünyamızın en müstesna isimlerinden olan Erol Güngör aramızdan ayrılalı 40 sene oldu. Aradan geçen onca zamana rağmen bugün hala çalışmalarına sıkça referans verilmesi ve eserlerinin tekrar tekrar yaygınlık kazanarak okunması onu alışılmış isimlerin ötesine taşımaktadır. Güngör, hem hayatı hem de ortaya koyduğu düşünceler itibariyle düşünce dünyamızın en müstesna yerlerinden birinde tüm canlılığıyla durmaya devam ediyor. Onu farklı kılan biraz da kendisinin fikri olgunluğa ulaşmasına zemin hazırlayan zengin ve seçkin muhitten tevarüs ettiği gelenektir. Aralarında Fethi Gemuhluoğlu, Ayhan Songar, Ziya Nur Aksun, Ali Fuad Başgil, Mahir İz, Ekrem Hakkı Ayverdi, Osman Turan, İbrahim Kafesoğlu ve Nihal Atsız gibi Türk kültür ve düşünce hayatının önemli isimlerinden istifade etme imkânı bulmuş ve Mehmet Genç, Emin Işık gibi akranlarıyla dostluklar kurmuştur. Yine bilim tarihi alanında ülkemizin istisna isimlerinden olan Mümtaz Turhan'la yakın mesai geçirmiştir. Bu ortam Güngör'e bilim adamlığının yanında entelektüel bir kimlik kazandırmıştır. Öyle ki bu kimlikler Güngör'e, tevarüs ettiği geleneğin sonraki nesillere aktarma sorumluluğunu yükleyerek döneminin fikri mücadele ortamında ona kamusal bir rol biçmiştir. Güngör, tüm sorumluluğu bihakkın yerine getirmiş ve arkasında hala güncelliğini koruyan düşünceleriyle dolu zengin ve seçkin bir külliyyat bırakmıştır. Güngör ile olan hatıralarında onun örneğin tarih ve edebiyat bahsinde oturup konuştuğu hocalar kadar ilmi seviyede konuşabilen çok yönlü entelektüel ufkundan sıkça söz edilmektedir. Bu ufuk bugün hala ulaşılması güç bir noktada ışıyla bize yol gösteriyor.

Yaşadığı dönemin ideolojik kalıplarına saplanmadan özgün bir epistemoloji ve metodoloji örneği sunan Güngör günümüz sosyal bilimler anlayışı için ihtiyaç duyulan çözümleri için de bir anahtar niteliği taşıyor. Ele aldığı kültür, din, milliyetçilik, sosyal değişme gibi konuları döneminin yaygın determinist anlayışı dışında içeriden bir bakış açısıyla değerlendiren Güngör belki de hala çözülemeyen bu konularda en özgün perspektiflerden birini sunmuş isimdir. Sosyal psikoloji alanında yaptığı çalışmalar ve çevirilerin yanında önemli sosyolojik meselelerde sunduğu derinlikli bakış açısı onun düşüncelerinin çok boyutluluğu ve güncelliği hakkında bizlere ipucu veriyor. İlgilendiği alanlarda ilk gençlik yıllarından itibaren edindiği seçkin birikimle, bilimsel ve kamusal mesuliyet duygusu içinde, dengeli ve özgün bir şekilde yaptığı değerlendirmeler birçok konuda geçerliliğini koruyor. Özellikle çalışmalarını yürüttüğü dönemin kutuplaşmış yapısı düşünüldüğünde Güngör'ün bu toprakların içinden, öznel ve nesnel dengeli bir tonda olduğu bir sesle hitap etmesi onu bilim dünyamızın ötesinde değer dünyamıza da yerleştirmektedir.

Eserleriyle modernleşme tarihimizde sıkça başvurulan kültür-medeniyet ayrımı üzerinden sosyal değişme sürecindeki kültür, teknik, bilim gibi kavramlar etrafında özde ülkemizin ve toplumumuzun maruz kaldığı sorunları modern tarih anlayışı karşısına yerleştirdiği milli tarih anlayışıyla tartışan Güngör, erken tarihlerden itibaren pozitivist sosyal bilim paradigmasını eleştirmektedir. Sosyal bilimlerde doğa bilimleri yönteminin dışında, anlayıcı-yorumlayıcı gibi yöntemlerin de kullanılması gerektiğini sıkça belirtir. Özellikle kültür konusunda getirdiği yorumlarda hocası Mümtaz Turhan'ın izleri çalışmalarında kendini hissettirmektedir. Güngör bir yandan fikri öncü olarak gördüğü düşünce adamları ve hocalarının yolundan gitmeye gayret ederek tarihten devralmakla mesul olduğu geniş kültür dünyasının farkında olmuş diğer yandan da bu mirasın üzerine esaslı bir tenkitle yeni açılımlar getirmiştir. Kendisinin de istediği gibi o ele aldığı konuları tespit, tasvir, tahlil ve dahi tenkit ve terkip noktasında örnek bir yol teşkil etmiştir. Güngör bu yolla Türk kültürünün gelişmesini, sistemli ve planlı bir kültür değişiminde olduğunu düşünmüş, Batı medeniyetinden maddi kültür öğeleri karşısında kapıyı kapatmak yerine Türk kültürünün öne çıkarılmasıyla zararlı etkilerinden sakınılabileceğini bizlere aktarmıştır. Kültürler arası etkileşimlerin zenginleştirici yönünü de belirterek kendine güvenen bir kültürün yeniliklere de açık kalarak gelecekteki medeniyet için iyi bir zemin teşkil edeceğini çalışmalarında bizlere göstermiştir.

Erol Güngör'e olan ilginin gün geçtikçe artması onun ışığını daha geniş bir alana yaymaktadır. Elbette onun düşüncelerini tüm yönleriyle ele almak altından kalkılması zorlu bir görevdir. Elinizdeki sayıda Tezkire "Erol Güngör" zel dosyasıyla bu konuda disiplinlerarası bir bakışla katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda ilk makale Mustafa Kemal Şan'ın ele aldığı "Erol Güngör'n Türk Modernleşmesine Bakışı" adlı çalışmadır. Şan, alışmasında Erol Güngör'e dair geniş bir perspektif sunuyor. Güngör'n geleneksel dünyamızın kültür ve değerler sistemini keşfetmesi ve yaşanan sorunları içeriden bir bakış açısıyla değerlendirmesi bağlamında modernleşme sürecine yönelik düşüncelerinin oldukça önemli olduğunun altı çizilmektedir. Buna göre Güngör' Mehmet Akif ekseninde değerlendirirken modernist paradigma çerçevesiyle "iki Türk aydını" olarak mukayese etmek yerine onları aynı kültürün yarım asır öncesi ve sonrası olarak mukayese etmek doğru olacaktır. Bu mukayese hem modernleşme tarihimizin farklı tarihsel bağlamlarını bize sunarken hem de yaşanan kopuşlara dair kapsamlı bir analiz imkânı sunmaktadır. Çalışmada Güngör'e yönelik ideolojik yaklaşımların eleştirisini de içeren yazı Erol Güngör'n çeşitli yönlerine değinecek bir bağlam sunuyor. Dosyamızın ikinci çalışması ise "Edebiyat Eleştirisi Yazıları: İnsanın Gerçeği Nerededir?" başlığıyla Adem Bölükbaşı'na ait. Bu alışmasında Bölükbaşı, Erol Güngör'n edebiyat eleştirisi mahiyetindeki yazıları ekseninde edebiyata dair görüşleri değerlendirmektedir. Güngör'n edebiyat kanonu oluşturmanın gerekliliği ve bunu sağlarken ortak kültür kaynaklarımızdan faydalanılması gerekliliği üzerinden hareket edilen yazıda Güngör'n edebiyat eleştirisi yazılarında ileri sürdüğü görüşlerinin dönemin edebiyat camiasından Kemal Tahir, Sezai Karakoç gibi isimlerle ortak noktaları bulunduğu, Hisar ve Türk Edebiyatı dergileri gibi yazılarını neşrettiği dergilerin yayın ilkeleriyle büyük ölçüde örtüşen görüşlere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Edebiyat ve hayat arasında güçlü bir bağlantı olduğu ve insanın gerçeğinin tarih ve kültüre bakmadan anlaşılamayacağını belirten Güngör'e göre Türk insanın gerçeği de gelip geçici edebiyat akımlarının modalarına sıkıştırılmaz. Bu bakımdan alışma Güngör hakkında yeterince açılmamış bir noktaya ışık tutmaktadır. Dosyanın cnc yazısı ise Fatih Yıldız'a ait. "Erol Güngör'n Entelektüel Kimliği ve Türk Soluna Dâir Yaklaşımı" başlığını taşıyan çalışmasında Yıldız, Güngör'n 1960'lı yıllardan itibaren Türk sağının ne çıkan düşünürlerinden biri olmasını onun içinde doğduğu sosyal, kültürel, bilimsel, siyas, entelektüel çevrelerin etkisi bağlamında değerlendirmektedir. Yıldız'a göre o yaşadığı dönemde, toplumda ve entelektüel ve siyas alanda yaygınlık kazanmaya başlayan sol fikir-

lerin tam karşısında bir konum olarak buna dayanan bir entelektüel üretim gerçekleştirmiştir. Güngör'ün entelektüel kimliğinin oluşum etmenleri ve çıktıları üzerinden geniş bir bağlam sunan Yıldız, Güngör'e ve dönemin entelektüel tartışmalarına dair dair geniş bir bağlam sunuyor. Dosyanın dördüncü çalışması Musa Taşdelen'in kaleme aldığı "Erol Güngör'de Kültür ve Medeniyet İlişkisi"dir. Güngör'ün kültür ve medeniyet kavramlarını iç içe görmesinden hareketle bu konuda kendisinin Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan gibi isimlerle kesişen ve ayrışan yönlerin değerlendirildiği çalışma bu iki kavrama dair güncel bir çerçeve sunmaktadır. Konuyu Güngör'ün düşüncelerinden hareketle değerlendiren Taşdelen, modernleşme ve küreselleşme bağlamında sunduğu eleştirel analizle farklı bir bakış açısı sunuyor. Dosyada "Erol Güngör'e Göre Eğitimde Öğretmenin Rolü" başlıklı beşinci yazı ise Öznur Yaşar'a ait. Başlıktan da anlaşılacağı üzere Güngör'ün eğitime ve eğitimin en önemli sacayaklarından biri olan öğretmenlere yönelik düşüncelerinin yer aldığı çalışma Türk eğitim tarihi açısından da oldukça önemlidir. Temelleri Cumhuriyet dönemi öncesinde dayanan Türk eğitim sistemi sorununa dair Güngör'ün düşünceleri günümüz açısından oldukça işlevsel öneriler sunuyor. Öğretmenler, dönemin eğitim politikaları, din eğitimi, modern eğitim programları, milli şuur, köy enstitüleri gibi konular üzerinden Güngör'ün yaklaşımını değerlendiren Yaşar'ın çalışması Erol Güngör'ün düşünce ve ideal dünyasını yansıtması açısından zengin bir içeriğe sahip. Bu sayıda yine gelenek olduğu üzere dosya konusunun dışında bir yazı da yer alıyor. Osman Aydoğan'ın kaleme aldığı "Sosyal Sermaye ve Ulus Devlet" yazısı sosyal bilimlerde üzerine sıkça durulan bir kavram üzerinden tarihsel bir incelemeye dayanıyor. Toplumsal uyumun sağlanmasında etkin bir araçsal değer olarak görülen sosyal sermaye, insanları ortak amaçlar ve hedefler etrafında bir araya getirebilmek, birlikte bir şeyler yapabilme becerisini geliştirebilmek için öne çıkan kavramlardan birisi olmuştur. Türkiye'nin sosyal sermaye araştırmalarında sergilediği olumsuz tablonun arka planına odaklanan yazı ulus devletin kuruluş aşamasında uygulanan politikaları değerlendiriyor.

Dosyada, M. Tayfun Amman ile Güngör üzerine gerçekleştirilmiş müstakil bir röportaj bölümü yer alıyor. Güngör'ün kısa ömründe değerli birçok eser sığdırmayı başarmasından hareketle, en verimli olacağı yaşlardaki üretkenliği hayal edebileceğimizi belirten Amman, onun farkının "faikiyeti", telif gücü ve terkip kapasitesinde olduğunu altını çiziyor. Güngör'ün metinlerinde başkasının az, kendisinin çok görüldüğünü, söyleyecek sözü olduğunu ve onu sarahaten ve özlü bir biçimde söylediğini ve sözünde 'yeni' bir şey olduğunu ifade

eden Amman'a göre onun gibi düşünmeyebilirsiniz, ona katılmayabilirsiniz, ama onu yok sayamazsınız. Amman, nihayetinde GÜNGÖR'ÜN bu ülkenin, bu vatanın, bu irfanın tamamıyla yerli, tamamıyla milli ve mükemmel bir imalâtı olduğunu belirterek onun günümüzde hala bizlere çok şey söylediğini aktarıyor.

Dosyanın kitap tanıtım bölümünde ise Erol GÜNGÖR'e dair üç önemli kitabın tahlili yer alıyor. Bunlardan ilki Kültür ve Turizm Bakanlığı prestij kitapları arasında yer alan ve editörlüğünü Murat Yılmaz'ın üstlendiği "Erol GÜNGÖR" çalışmasının tahlilidir. Ayhan Koçkaya'nın yaptığı tahlilde dört bölümden oluşan kitabın muhteva açısından ne kadar zengin olduğu aktarılıyor. GÜNGÖR'ÜN hayatına dair ailesi ve yakın çevresinin aktardıkları onun yetişme ortamı, öğrenim çağı, akademik ve ilmi çalışmaları, siyasi fikirleri gibi konularda zengin bir çerçeve sunuyor. GÜNGÖR üzerine en kapsamlı çalışmalardan biri olan bu kitabın dosyada yer alması GÜNGÖR literatürüne dair oldukça önemli isimler ve yazılara ulaşılmasına katkı sağlayacaktır. İkinci olarak ise Beşir Ayvazoğlu'nun "Erken Kayan Yıldız Erol GÜNGÖR" kitabı tahlil edilmiştir. Salih Tzampaz'ın tahlilini yaptığı bu kitap Ayvazoğlu'nun biyografi alanındaki güçlü kaleminin bir örneğidir ve bu kalem GÜNGÖR'ÜN hayatına ve yaşadığı döneme dair eşsiz analizler sunmaktadır. Kronolojik bilgilerin ötesinde onun şahsiyeti ve bunu oluşturan etmenlere dair derin bir muhteva sunan kitap GÜNGÖR okuyucuları için oldukça önemli bir eserdir. Dosyada son olarak Osman Aydoğan'ın ele aldığı Mustafa Kemal Şan editörlüğündeki "Bu Ülkenin Meselelerine Dair Bir Erol GÜNGÖR Kitabı" başlıklı çalışmanın değerlendirmesi yer alıyor. GÜNGÖR'ÜN farklı yönlerine dair 12 yazıdan oluşan kitapta birbirinden değerli çalışmalar yer alıyor. GÜNGÖR'ÜN hem kişisel hem akademik hem de kamusal yönüne dair gözlem ve analizlerin yer aldığı kitap, GÜNGÖR'Ü tanıma ve anlama bakımından bir başucu eser niteliğinde olması nedeniyle dosyaya önemli bir katkı sunduğu söylenebilir.

Türkiye'nin en müstesna zihinlerinden olan ve kısa sayılabilecek hayatında birbirinden değerli çalışmalar bırakarak bizlere zengin bir fikri miras bırakan GÜNGÖR'Ü anlamak şüphesiz ki kolay değildir. Kendisine dair geniş bir bakış açısı ve zengin bir literatür sunmak, fikirlerinin tahlili ve tenkidinin yanında doğru bir şekilde aktarılmasına katkı sağlamak amacıyla hazırladığımız bu dosya GÜNGÖR'e karşı olan sorumluluğun bir yansıması olarak sizlerle buluştu. Muhatabını bulması ümidiyle...

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makaleleri

Mustafa Kemal ŞAN

Erol Güngör'ün Türk Modernleşmesine Bakışı..... 13

Adem BÖLÜKBAŞI

Edebiyat Eleştirisi Yazıları: İnsanın Gerçeği Nerededir? 27

Fatih YILDIZ

Erol Güngör'ün Entelektüel Kimliği ve Türk Soluna Dâir Yaklaşımı 43

Hacı Musa TAŞDELEN

Erol Güngör'de Kültür ve Medeniyet İlişkisi..... 69

Öznur YAŞAR

Erol Güngör'e Göre Eğitimde Öğretmenin Rolü 83

Osman AYDOĞAN

Sosyal Sermaye Kavramı ve Ulus-Devlet.....99

Söyleşi

Mehmet Tayfun AMMAN ile Söyleşen Mustafa Kemal ŞAN

"Erol Güngör Yalnızca Değerlendirme Yapmamış, Aynı Zamanda Değerlendirmelerinin Gereğini de Yapmış Bir Aydındır."121

Kitap İncelemesi & Tanıtım ve Değini

Ayhan KOÇKAYA - *Erol Güngör*

Editör: Murat Yılmaz133

Salih TZAMPAZ - *Erken Kayan Yıldız Erol Güngör*

Beşir Ayvazoğlu.....137

Osman AYDOğAN - *Bu Ülkenin Meselelerine Dair Bir Erol Güngör Kitabı*

Editör: Mustafa Kemal ŞAN.....143